

בית משפט השלום בחיפה

ת"א 53878-11-19 פלונית נ' לורין נ.מ. הפצה ומסחר בע"מ ואח'

בפני כבוד השופטת טלי מירום

התובעת ת' ש' ע"י ב"כ עוה"ד חיים קינן

נגד

הנתבעים 1. לורין נ.מ. הפצה ומסחר בע"מ
2. אשרף מסאלחה
ע"י ב"כ עוה"ד טועמה דראושה

חקיקה שאוזכרה:

תקנות הביטוח הלאומי (קביעת דרגת נכות לנפגעי עבודה), תשט"ז-1956: סע' 41(6)(א), 41(8)
תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והדרכת עובדים), תשנ"ט-1999: סע' 6
תקנות הבטיחות בעבודה (ציוד-מגן אישי), תשכ"ט-1968
תקנות הביטוח הלאומי (מתן טיפול רפואי לנפגעי עבודה), תשכ"ח-1968

פסק דין

1. בפניי תביעה לפיצוי בגין נזקי גוף שנגרמו לתובעת, ילידת 8.9.1984, בעקבות תאונה שאירעה לה לטענתה ביום 30.1.2019 במסגרת עבודתה כפועלת ייצור אצל נתבעת מס' 1 (להלן: **הנתבעת** או **המפעל**), מפעל לייצור, אריזה ושיווק של חומר ניקוי, שנתבע מס' 2 (להלן: **הנתבע**) הוא מנהלו.
2. לטענת התובעת, היא החלה לעבוד במפעל הנתבעת בחודש פברואר 2018, כמדביקה מדבקות על אריזות חומרי הניקוי השונים.
3. לטענתה בכתב התביעה, ביום התאונה, עובד הנתבעת מחמוד מסאלחה (להלן: **מחמוד**) עסק במילוי דליי אקונומיקה מתוך מיכל גדול. בשלב מסויים עזב מחמוד את העמדה

שלו, אך כשראה כי הדלי התמלא ועולה על גדותיו, ביקש מהתובעת לגשת ולסגור את ברז המיכל. התובעת עשתה כן, אך בדרכה אל המיכל החליקה על הרצפה, שהיתה רטובה ושמונית, נפלה ונחבלה במרפקה הימני. לטענת התובעת, מיד לאחר התאונה ניסה הנתבע לשכנע לדווח כי נפלה בביתה ולא במפעל, אולם היא ובעלה סירבו.

4. במועד התאונה היתה התובעת כבת 34 ומחצה, כיום הינה כבת 38 ושמונה חדשים.
5. מומחה מטעם בית המשפט, ד"ר דוד קרת, העריך את נכותה בעקבות התאונה בשיעור 10%, לפי תקנה 41(8) לתוספת לתקנות המוסד לביטוח לאומי (קביעת דרגת נכות לנפגעי עבודה), תשט"ז-1956 (להלן: תקנות המל"ל), בגין הגבלות ביישור ובכיפוף מרפק ימין.
6. הצדדים חלוקים בשאלת נסיבות התאונה, בשאלת האחריות לה, בשאלת השלכתה התפקודית של הפגיעה ובשאלת גובה הנזק.
7. התובעת תמכה את תביעתה בתצהיר מטעמה ומטעם בעלה סאג'ד (להלן: סאג'ד). כן ביקשה להתבסס על תיעוד רפואי, על מסמכי המוסד לביטוח לאומי (להלן: המל"ל) ועל תלושי שכר. בנוסף הגישה חוות דעת של מומחה בטיחות מטעמה, מר סלים סעדי (להלן: סעדי).
8. הנתבעים הגישו מטעמם תצהיר של הנתבע ותצהיר של מחמוד; כן הגישו חוות דעת של מומחה בטיחות מטעמם, מר אשר אסבן (להלן: אסבן).
9. לאחר הגשת תצהירי הנתבעים ביקשה התובעת וקיבלה רשות להגיש תצהיר של עובד נוסף, אשר היה, כך נטען, עד ראיה לתאונה נשוא התביעה וביקש להעיד גם בנושא נהלי העבודה והבטיחות במפעל. התובעת טענה, כי במועד בו הוגשו תצהיריה איש מעובדי המפעל לא הסכים להעיד מטעמה, עקב חששם פן תיפגע פרנסתם; ואולם, טענה, העובד האמור נאות בסופו של דבר למסור עדות מטעמה, זאת חרף חששו מפניו של הנתבע, ועל אף שכיום, כך טען, הוא עוסק בהפצת מוצריה של הנתבעת ותלוי בה לפרנסתו.
10. לאחר מתן הרשות הודיעו הנתבעים, כי בידם הקלטות של העובד, בהן הוא מודה כי הסכים להעיד לטובתה של התובעת בתמורה לתשלום; התובעת טענה מנגד, כי הנתבע הוא זה שיזם את השיחה עם העובד, על מנת להניאו מלהעיד לטובתה. הנתבע השיב וטען, כי העובד הוא זה שהתקשר אל הנתבע על מנת לעדכנו כי התובעת מנסה להניעו להעיד לטובתה בתמורה לכסף. בטרם ניתנה החלטה בעניין הודיעה התובעת, כי העובד האמור ביקש שלא להעיד בהליך זה, וכי בנסיבות המתוארות, היא מוותרת על עדותו.
11. התקיימו שתי ישיבות הוכחות בהן העידו ונחקרו בעלי הדין, עדיהם ומומחי הבטיחות מטעמם. בישיבה נוספת סיכמו באי-כח הצדדים את טענותיהם בעל-פה.

דיון והכרעה

12. לאחר ששקלתי את טענות הצדדים ואת ראיותיהם, מצאתי לנכון לקבל את התביעה, לאחר שמצאתי את גרסת התובעת, לעניין הנסיבות והאחריות, מהימנה, דבר שאין בידי לומר על גרסת הנתבעים.

נסיבות התאונה

13. כאמור התובעת טענה כי החליקה על רצפה רטובה ושמנונית. לטענתה, זה היה תמיד מצבה של הרצפה, בשל חומרי הניקוי אשר נשפכו עליה במהלך הייצור והאריזה. חרף זאת, טענה, לא היה במקום עובד נקיון והרצפה לא נוקתה מחומרי הניקוי, אלא כאשר הגיע למפעל מבקר או אורח. זו היתה גרסתה העקבית של התובעת לכל אורך ההליך, מתחילתו בכתב התביעה, עבור דרך תצהיר עדותה הראשית וכלה במהלך עדותה בבית המשפט, בה חזרה ואמרה כי הרצפה היתה רטובה ושמנונית דרך קבע ולא נוקתה, בעדות יציבה שלא קרסה (עמ' 3 לתמליל א'¹, ש' 8 ואילך; שם, עמ' 4, ש' 32; עמ' 6, ש' 19 ואילך).

14. בתצהירה טענה התובעת, כי לא קיבלה מהנתבעים הדרכת בטיחות כלשהי ולא הוסברו לה הסכנות שבעבודה. בנוסף, טענה, לא סופק לה ציוד מגן כגון משקפי מגן, מסכות או כפפות, הגם שהעבודה היתה כרוכה במגע עם חומרים חריפים כגון אקונומיקה. בדומה, טענה, לא סופקו לה בגדי עבודה או נעלי עבודה, אלא היא הגיעה לעבודה עם נעליים נוחות נמוכות, שהיא סברה כמתאימות לעבודה. התובעת חזרה על כך גם בעדותה בבית המשפט, כאשר סיפרה שלא קיבלה כל הדרכה, וכי את אופן עבודתה למדה מתוך צפייה בעובדות האחרות (שם, עמ' 4, ש' 21 ואילך). בנוסף העידה, כי פרט לעבודת הדבקת המדבקות על אריזות חומרי הניקוי, היא ביצעה כל עבודה נוספת שהנתבע או עובדים אחרים הורו לה לעשות, לרבות ניקוי משרדו של הנתבע לקראת ביקורי אורחים (שם, עמ' 3, ש' 8 ואילך; עמ' 4, ש' 20 ואילך).

15. אשר לנסיבות התאונה חזרה התובעת בעדותה בבית המשפט על הגרסה שמסרה בכתב התביעה ובתצהיר, קרי, כי נתבקשה על ידי העובד מחמוד לסגור את ברז מיכל האקונומיקה, לאחר שהדלי התמלא, כאשר הוא עצמו הלך לעמדת עבודה אחרת (שם, עמ' 7, ש' 3 ואילך).

16. עדותה של התובעת היתה יציבה ועקבית, היא נמסרה באופן שוטף וקולח, התרשמתי כי היא משקפת את השתלשלות העניינים כפי שאירעה בפועל, ואני מוצאת אותה כמהימנה ומקבלת אותה במלואה.

17. תמיכה בגרסתה של התובעת נמצאה בעדותו של בעלה סאג'ד, אשר העיד על מה שסיפרה לו התובעת כאשר הזעיקה אותו אל קופת החולים בכפר: כי עסקה בהדבקת מדבקות, והעובד מחמוד מסאלחה ביקש ממנה לסגור ברז של מיכל גדול שנשפך ממנו החומר,

¹ ההפניות הן לתמליל ישיבת ההוכחות הראשונה מיום 3.10.2022 (להלן: **תמליל א'**); ולתמליל ישיבת ההוכחות השנייה מיום 27.2.2023 (להלן: **תמליל ב'**).

ובדרך לשם החליקה ונפלה (שם, עמ' 15, ש' 31 ואילך). עדותו בעניין זה היתה שוטפת וקוהרנטית ומצאתי אותה מהימנה.

18. חיזוק לגרסתה של התובעת לפיה נפלה במהלך עבודתה ניתן למצוא גם בעדותו של הנתבע עצמו, אשר מסר בבית המשפט, כי לאחר התאונה סיפרו לו העובדות אינאס ואמינה, כי התובעת נפלה, אם כי לא נפילה "כל כך גדולה" שתגרום לנזק הנטען על ידיה, וכי ראו אותה על הרצפה (שם, עמ' 29, ש' 9 ואילך).

19. אישור נוסף לכך שהתובעת נפלה במסגרת עבודתה אצל הנתבעת מצוי בטפסים שהוגשו למל"ל: טופס בל/250 - בקשה למתן טיפול רפואי לנפגע בעבודה (שצורף לתצהיר התובעת), אותו מילא הנתבע ביום 20.2.2019 (כשלושה שבועות לאחר התאונה) וטופס התביעה לדמי פגיעה (שהוגש מטעם התובעת במהלך עדותה - ת/2), בשניהם אישר הנתבע כי התובעת נפלה במסגרת עבודתה במפעל.

20. אין בידי לקבל, מנגד, את גרסת הנתבעים לאירוע התאונה ולאחריות לה.

21. בכתב ההגנה לא כפרו הנתבעים למעשה בעצם נפילתה של התובעת במפעל, אולם טענו כי זו אירעה בנסיבות הקשורות לתובעת ולה בלבד; עוד טענו, כי גם אם הרצפה היתה שמנונית - מה שהוכחש - הרי שמדובר בחומר טבעי למפעל המייצר חומרי ניקוי ועל כן מספקת הנתבעת לעובדים נעלי עבודה מתאימות. הנתבעים כפרו מכל וכל בטענת התובעת לפיה ניסה הנתבע להדיחה למסור גרסה אחרת בדבר קרות התאונה, ולראיה - מסרו בידיה טופס בל/250 וחתמו על טופס התביעה לדמי פגיעה.

22. בתצהירו חזר הנתבע על הטענות שבכתב ההגנה והוסיף, כי התובעת מעולם לא טענה בפניו כי החליקה כתוצאה מחומרי ניקוי שעל הרצפה. הוא מסר, כי רצפת המפעל עשוי בטון מחורץ שמטרתו מניעת החלקה, וכוללת מערכת ניקוז של מי שטיפה. עוד הוסיף, כי במפעל שלטים המזהירים מפני סכנת החלקה ומזכירים את החובה להשתמש בבגדי עבודה ובציוד מגן, אשר סופקו לעובדים ובהם התובעת. הנתבע הצהיר, כי כלל לא היה ער לכך שהתובעת הגיעה עם נעליים מביתה ולא עשתה שימוש בנעלי העבודה שסופקו לה, וכי לו היה יודע זאת, היה אוסר על כך. במקביל הצהיר, כי הוא משגיח תמיד ובאופן אישי על העבודה, לרבות סדר העבודה, נקיון ובטיחות.

23. אשר לנסיבות התאונה שלל הנתבע את טענת התובעת לפיה התבקשה על ידי מחמוד לסגור את ברז המיכל, שכן באותו היום, טען, מחמוד לא עבד בסמוך לתובעת, אלא בקומה העליונה, בהכנת הזמנות במחסן.

24. בשקילת עדות התובעת אל מול עדות הנתבע, מצאתי לנכון להעדיף את הראשונה על פני האחרונה.

25. ראשית, מצאתי לנכון לקבל את עדותה של התובעת לפיה מיד לאחר התאונה ניסה הנתבע לשכנע את התובעת למסור כי נפלה בביתה, ומסיבה זו שלח אותה עם שני עובדים אל

קופת החולים בכפרה המרוחק, בועינה-נוג'ידאת, במקום לשלחה אל בית החולים פוריה הסמוך. טענה זו נטענה עוד במסגרת כתב התביעה, והתובעת חזרה עליה בתצהירה ובעדותה בבית המשפט (שם, עמ' 8, ש' 39 ואילך; עמ' 9, ש' 33 ואילך). כאמור, מצאתי את עדותה בכללותה של התובעת כאמינה, וכך גם לעניין זה.

26. חיזוק לטענה זו נמצא בעדותו של סאג'ד, בעלה של התובעת. בתצהירו מסר, כי התובעת התקשרה אליו מקופת החולים וביקשה כי יגיע לשם; כאשר הגיע, סיפרה לו כיצד נפגעה וכי הנתבע ביקש ממנה לספר בקופת החולים שהיא נפלה בבית ולא במפעל; הוא הצהיר, כי הוא התנגד לכך, וכי כאשר נכנסו אל הרופאה בקופת החולים, סיפרה לה התובעת כי נפגעה במפעל (אע"פ, כי המסמך מקופת החולים מיום התאונה לא הוצג). סאג'ד חזר על כך גם במהלך עדותו בבית המשפט (שם, עמ' 14, ש' 23 ואילך). כאמור, מצאתי את עדותו מעוררת אמון בכללותה, וכך גם בעניין זה; מדובר בעדות על דברים שאמרה לו התובעת מיד לאחר אירוע התאונה, ועל כן יש לייחס להם מידה רבה של אותנטיות ומהימנות.

27. אין בידי ליתן משקל כלשהו לעדותו של מחמוד מסאלחה אבו זריקי, העד מטעם הנתבע. כזכור, לפי גרסת התובעת עד זה ביקש ממנה לגשת אל מיכל האקונומיקה ולסגור את הברז, בטרם יעלה הדלי על גדותיו. בתצהירו שהגיש שלל העד כי נתן לתובעת הוראה כלשהי, וטען כי כלל לא זכור לו שבאותו היום עבדו עם חומר כלשהו. עוד הצהיר, כי באותו היום עבד בהכנת הזמנות בקומה שמעל לקומת הייצור בה עבדה התובעת. בעדותו בבית המשפט העיד מחמוד, כי שמע שמישהו נפל במפעל, אולם לא ירד לראות מיהו ומה קרה ולא התעניין מיהו זה שנפל (תמליל ב', עמ' 4, ש' 30 ואילך, עמ' 5, ש' 11 ואילך).

28. מצאתי קשיים ניכרים בעדותו של מחמוד. ראשית, תמוה ביותר שלא התעניין במי נפגע בתאונה, בשים לב לכך שמדובר במפעל ובו מספר עובדים קטן (בין 5 ל-7, לפי עדותו של הנתבע). כן אין זה סביר בעיני כי במועד עריכת תצהירו, כשנתיים לאחר התאונה, יכול היה לזכור מה בדיוק עשה ביום התאונה, האם עסק אז בהכנת הזמנות, האם עסק בהכנת חומר וכיוצא בזה, משלא הוצג סידור עבודה למועדים הרלוונטיים. בנוסף, לא היה בידו להסביר מדוע נקבה התובעת דווקא בשמו בתור מי שביקש ממנה לסגור את ברז המיכל (שם, עמ' 3). אוסיף, כי במסגרת עדותו של הנתבע בישיבת ההוכחות הראשונה (אליה לא התייצב העד מחמוד, שריצה אז עונש מאסר), כאשר נשאל על ידי בית המשפט האם מחמוד הוא קרוב משפחה שלו, השיב: **"לא, הוא לא קרוב, זה רק אמא שלו אבל הוא יעני כאילו מהמשפחה"** (תמליל א', עמ' 43, ש' 37); ואולם בישיבת ההוכחות השנייה, כאשר נשאל מחמוד על ידי בית המשפט מה הקשר שלו עם הנתבע, השיב **"כלום"**, וכאשר נשאל האם אין הם קרובי משפחה, ולו קרבה רחוקה, הרי לשניהם אותו שם משפחה, השיב: **"לא, לא מכיר אותו"** (תמליל ב', עמ' 5, ש' 34; עמ' 6, ש' 2-1). התנערות מוחלטת זו של מחמוד מכל קשר לנתבע, בעוד שהנתבע אישר בעצמו כי אמו של מחמוד היא קרובת משפחתו, מטילה צל כבד על עדויות השניים בכל הקשור להכחשת גרסתה של התובעת לפיה מחמוד ביקש שתיגש למיכל ותסגור את הברז. אני מעדיפה, איפוא, את גרסתה של התובעת בעניין זה על פני גרסאותיהם של הנתבע של מחמוד.

29. התובעת מסר בתצהירה, כי בעלה ובני משפחה אחרים פנו לעובדים במפעל שראו את התאונה, על מנת לבוא ולהעיד מטעמה, אך הם סירבו מחשש להסתכסך עם הנתבע. בבית המשפט העידה, כי שתי עובדות בשם אינאס ואמינה, שתיהן בנות אחותו של בעלה, ראו את התאונה, אולם לא הסכימו לבוא ולהעיד מתוך חשש לפרנסתן (שם, עמ' 8, ש' 13 ואילך). דברים דומים מסר גם בעלה סאג'ד (שם, עמ' 15, ש' 10 ואילך). מצאתי את עדויותיהם של התובעת ובעלה, גם בעניין זה, אמינות ואני נותנת בהן אמון מלא. המדובר, כאמור, בקרובות משפחה של בעלה של התובעת, ואם נמנעו מלהגיע לעדות, הדבר אומר דרשני. התרשמותי היא, איפוא, כי זו אכן הסיבה לכך ששתי העובדות הללו לא נתנו עדות מטעמה של התובעת; בנסיבות אלו לא אזורק לחובתה את הימנעותה לזמן לעדות מטעמה.

30. מנגד, אם אכן ראו השתיים את נפילתה של התובעת והיו יכולות להעיד, כי לא היתה לכך כל סיבה, ודאי שלא מפגע או ליקוי, כפי שהעיד הנתבע בעניין, תמוה כי לא הובאו כעדות מטעם הנתבעים; בנסיבות אלו, הימנעותם זו של הנתבעים מהבאתן תיזקף לחובתם (לעניין הימנעות בעל דין מהבאת ראיה רלוונטית, הנוגעת ללב המחלוקת בין הצדדים, והחזקה כי ראיה זו אינה תומכת בגרסת בעל הדין ואף יש בה כדי להזיק לו, ראו [ע"א 548/78 נועה שרון נ' יוסף לוי](#), פ"ד לה(11), 736, 760 [1980]; [רע"א 12/15 עזבון המנוח אליה פרג' ז"ל נ' אסף אלעזר](#) [1.3.2015]).

31. אשר למסמכי המל"ל: אין בידי לקבל את הגרסה שכתב הנתבע בטופס בל/250 ובטופס התביעה לדמי פגיעה שהגישה התובעת למוסד לביטוח לאומי.

32. בטופס בל/250 כתב הנתבע: **"תוך הליכה רגילה התהפכה ונפלה על היד שלה."** הטופס לא נמסר לתובעת, כנדרש, מיד לאחר התאונה ובטרם תיגש לקבלת טיפול רפואי - שהרי זו מטרתו, ועל מעביד לצייד את עובדו שנפגע בתאונת עבודה בטופס זה בעת שהוא ניגש לקבלת טיפול רפואי; במקרה דנא מולא הטופס רק ביום 20.2.2019, כשלושה שבועות לאחר התאונה, וזאת רק לאחר שבעלה של התובעת התייצב במפעל ודרש לקבל את הטופס (עדותו בתמליל א', עמ' 16, ש' 3 ואילך). בטופס טרח הנתבע לציין כי הליכתה של התובעת היתה "רגילה". מצאתי עניין זה תמוה - מדוע יש להדגיש כי ההליכה היתה "רגילה", שמא כדי לשלול טענה שההליכה לא היתה רגילה?

33. ובאשר לטופס התביעה לדמי פגיעה: ראשית אציין, כי הטופס לא הוגש בשלמותו: עמוד 2, בו אמור העובד לציין כיצד נפגע, הושמט ממנו. עם זאת, בעמוד 5 לטופס, במקום המיועד למילוי על ידי העובד או מי מטעמו, נכתב כי מדובר ב**"החלקה על חומר שמנוני במפעל"**, קרי, בהתאם לגרסתה של התובעת.

34. אלא שבעמוד 9 לטופס, במקום המיועד לחתימת המעביד, נכתב: **"עקב אי שליטה של העובדת למשך יומיים סבלה העובדת מכאבי ראש והתעקשה להמשיך בעבודה עד שנפלה."** לצד התרשומת האמורה מופיעה חתימתו של הנתבע והתאריך - 6.3.2019.

35. בנוסף, בעמוד 3 לטופס, במקום שבו אמור **העובד** לציין האם סבל בעבר ממחלה או מכאבים קשורים או דומים, נכתב: **"לפני הפגיעה ביומיים סבלה העובד מכאבי ראש + סחרחורות + אי שליטה."**

36. כתב היד בתרשומות האמורות, בעמוד 3 ובעמוד 9, הוא זהה, ובעדותו בבית המשפט אישר הנתבע כי תרשומות אלו, בעמוד 9, אך גם בעמוד 3 - קרי, בפרק אותו אמור למלא העובד - נכתבו על ידיו ועל ידי הפקידה (עמ' 32, ש' 10 ואילך).

37. בתצהיר עדותה מסרה התובעת כי הטענה לפיה קרתה התאונה בשל "אי שליטה" שלה היא שקרית. כך גם העידה בבית המשפט: כאשר נשאלה לעניין התרשומת בטופס דמי הפגיעה, קרי, כי סבלה יומיים טרם התאונה מכאבי ראש וסחרחורות, אך התעקשה להמשיך לעבוד עד אשר נפלה, השיבה במילה אחת: **"שקר"** (עמ' 11, ש' 33), וחזרה על כך שוב ושוב בהמשך עדותה (עמ' 12, ש' 10; ש' 23). כאשר נשאלה האם אין זה נכון שנפלה כתוצאה מסחרחורת השיבה - **"לא. ודאי שלא, אילו היתה לי סחרחורת הייתי הולכת לעבודה?"** (שם, ש' 30).

38. אין בידי לקבל את הטענה לפיה סחרחורת וכאבי ראש הם הסיבה לנפילתה של התובעת. ראשית, מצאתי לנכון להעדיף בעניין זה את עדותה של התובעת על פני התרשומת בטופס דמי הפגיעה, לפיה מדובר בשקר, בהיות עדות זו נחרצת וחד משמעית, ולא יכולתי שלא להתרשם מאמיתותה. שנית, הטענה בדבר הסחרחורת וכאבי הראש נעדרה, באופן תמוה, מטופס בל/250, שמולא אף הוא על ידי הנתבע אך כשבועיים קודם למילוי טופס התביעה לדמי פגיעה. שלישית, טענה זו נעדרה גם מכתב ההגנה ומתצהירו של הנתבע, הגם שעצם מילוי טופס בל/250 וטופס התביעה לדמי פגיעה נזכרו בשניהם; ורביעית, טענה זו נכתבה על ידי הפקידה מטעם הנתבעים במקום המיועד למילוי על ידי העובדת. על פניו נראה, כי התרשומת שבעמוד 3 לטופס נכתבה באותו מעמד בו נכתבה התרשומת שבעמוד 9 לטופס, בפרק המיועד למעביד: כתב היד וכלי הכתיבה זהים. לאור זאת, ספק בעיניי האם התובעת ראתה את שתי התרשומות הללו בטרם הגישה את הטפסים למל"ל, מה גם שאיננה קוראת עברית, ולדבריה:

"המסמכים שצירפו לביטוח [לאומי], לא ידעתי עברית. הוא [הכוונה לנתבע - ט.מ.] היה מגיש אותם לביטוח.

ש. אז את הגשת את זה לביטוח לאומי.

ת. אני לא יודעת מה הוא עשה." (עמ' 10, ש' 19 ואילך).

39. מכל אלו, אין בידי לקבל את הגרסה שכתב הנתבע בטופס דמי הפגיעה ואני דוחה אותה בשתי ידיים.

40. אשר לאמצעים שנקטה הנתבעת למען בטיחותם של עובדיה: ראשית, יש קושי רב בטענתו של הנתבע בדבר קיומה של מערכת ניקוז מי שטיפה. אציין, כי בכתב ההגנה לא נטען דבר לגבי נהלי נקיון במפעל בכלל ולגבי אמצעים לשטיפת חומרי הניקוי המיוצרים

בו בפרט. כל שנטען בו הוא כי למניעת החלקה על חומרים מחליקים מסופקות לעובדים נעלי עבודה.

41. אכן, בתצהירו של הנתבע צויין כי במפעל קיימת מערכת ניקוז של מי שטיפה, אולם לא צויינו, וממילא גם לא הוצגו, נהלי הנקיון והשטיפה, מועדיהם, תכיפותם והיקפם, ועובד הנקיון האחראי לכך לא הובא על ידי הנתבעים לעדות. לעניין מערכת הניקוז של מי השטיפה ארחיב בהמשך, במסגרת הדיון בחוות דעת המומחים.

42. אין בידי לקבל גם את גרסת הנתבע לפיו במועד התאונה היה במפעל שילוט המזהיר מפני החלקה. למומחה מטעמה, סעדי, מסרה התובעת כי חלק מהשלטים שהיו תלויים במפעל בעת ביקורה בו עם סעדי ביום 18.5.2021 לא היו תלויים בו במועד התאונה, וכי כלל אינה זוכרת שלטים המזהירים בפני החלקה.

43. כאשר נשאל הנתבע בחקירתו הנגדית מי תלה את השלטים הללו, השיב: **"המומחה שלנו ואני"**. כאשר התבקש לחזור על כך שינה את תשובתו ואמר: **"יש לנו בן אדם שהוא בתוך המפעל שגם מתחזק, האיש אחזקה"**, ושלל כי התכוון למומחה הנתבעים אסבן (עמ' 33, ש' 4 ואילך). גם כאשר התבקש על ידי בית המשפט להבהיר את דבריו, שהרי מומחה ואיש אחזקה אינם היינו הך, מסר תשובה מגומגמת: **"לא, לא, זה התכוונתי לאיש אחזקה, יעני, הוא מבין מה צריך להכין כל מיכל, מה צריך לרצפה, מה כל דבר, זה בן אדם שלנו של המפעל"**. בהמשך, ולאחר שבא כוחו אמר כי מדובר ב"מומחה חומרים", הסביר שהתכוון לאדם שמכין את החומרים.

44. אין בידי לקבל את הסברו של הנתבע. התרשמתי כי תשובתו הראשונה והספונטנית, ולפיה השלטים נתלו על ידי "המומחה שלנו" היא הנכונה, אך כאשר הבחין הנתבע בתדהמתו של ב"כ התובעת למשמע תשובה זו (**"מי? מי? תחזור"**), הבין כי טעה ותיקן את תשובתו, כי כביכול נתלו השלטים על ידי איש אחזקה של המפעל או **"מומחה החומרים"** שלו (תשובה שניתנה למעשה על ידי ב"כ הנתבעים) - אשר עד לאותו הרגע לא נשמע שמעם ולא צויין דבר קיומם.

45. אוסיף, כי חוות דעתו של מומחה הנתבעים אסבן נערכה, אמנם, לאחר הגשת חוות דעתו של מומחה התובעת סעדי, אולם מועד ביקורו של אסבן במפעל הוא ביום 9.5.2021, קרי, **טרם** ביקורו של מומחה התובעת סעדי בו, אך לאחר שב"כ התובעת הודיע על הכוונה לשלוח למפעל מומחה מטעמו, וכפי שהעיד סעדי - **"אחרי תיאום ממושך עם הנהלת המפעל, תוך התערבות של בא כוח התובעת"**. (תמליל א', עמ' 17, ש' 33-34), כך שהאפשרות, מבחינת לוח הזמנים, כי השלטים ניתלו על ידי אסבן לקראת ביקורו הצפוי של מומחה התובעת הינה סבירה בהחלט. יש בכך כדי לחזק את עדותה, לפיה במועד התאונה לא היו שלטים במפעל.

חוות דעת המומחים

46. לאחר שקילת חוות הדעת של מומחי הצדדים ושמיעת עדותם בבית המשפט, מסקנתי היא כי אין בידי ליתן משקל של ממש לאף לא אחת מהן. ראשית, אין בחוות הדעת אלא פירוט של טענותיהם העובדתיות של התובעת ושל הנתבע, תוך התייחסות לטענות אלו, לרבות קביעה באם הן נכונות או לא ומה משקלן - עניין שאינו נתון, בכל הכבוד, לקביעה של מומחי בטיחות אלא להכרעת בית המשפט; ברי כי אין מדובר בעניינים שבמומחיות הטעונים הוכחה בחוות דעת מומחה. שנית, אין בקביעותיהם של המומחים בחוות הדעת כל רלוונטיות לשאלות שבמחלוקת.

47. אשר למומחה סעדי, זה הגיע למפעל, כאמור לאחר תיאום ממושך מראש, ובדרך מקרה, ביום שבתה בלתי צפויה מראש של המגזר הערבי. כפועל יוצא, המפעל היה ריק מעובדים ולא היה בידו של סעדי לבחון את שיטת העבודה ונהלי העבודה השוטפים בזמן אמת. חרף זאת, לא מצא סעדי לנכון להגיע לביקור נוסף, ביום עבודה רגיל של המפעל, על מנת לעמוד מקרוב על שיטת העבודה הנוהגת. הסברו לכך, קרי, כי הגעה למפעל היתה כרוכה בתיאום מורכב עם הנתבע, ועל כן הסתפק במה שראה בביקורו ובדברים ששמע מהתובעת (עמ' 17, ש' 37 - עמ' 18, ש' 3) אינו הסבר היכול להניח את הדעת, ממי שמתיימר לערוך חוות דעת מקיפה ומקצועית. בנוסף, מצב הדברים במפעל היה שונה ממצב הדברים במועד התאונה: עמדת המילוי שלידה נפלה התובעת לא היתה קיימת עוד, ובמקומה היו מאוחסנות סחורות.

48. אכן, על פי חוות הדעת של סעדי, אין במקום תשתית ואמצעים מתאימים לניקוז חומרי הניקוי, אשר עשויים להישפך במהלך הייצור והאריזה: קיים פתח ניקוז מלבני אחד, אין שיפועים ברצפת הבטון שיביאו לזרימת החומרים אליו, והאמצעי היחיד לסילוק חומרי הניקוי הוא מגב בתי לגריפתם אל מחוץ לשטח אולם הייצור. בנוסף, אין במפעל מכונת שטיפה ושאיבת נוזלים שמטרתה סילוק חומרי הניקוי וייבוש הרצפה. יחד עם זאת, סעדי לא מצא לנכון למסור את מידותיו של פתח הניקוז ואת מיקומו המדויק, ואף לא את מידות השיפועים, אשר כביכול בדק ומצאם כבלתי תקינים. יש קושי רב, לפיכך, לתת לחוות דעתו של סעדי משקל של ממש.

49. מנגד, לא מצאתי לנכון ליתן משקל משמעותי גם לחוות הדעת של אסבן. ראשית, אסבן לא שמע את גרסת התובעת מפיה, ואף לא עיין בכתב התביעה או בתצהיר עדותה, אלא הסתפק בדיווחו של הנתבע אודות גרסתה, שהסתכמה בכך שהתובעת החליקה לטענתה על רצפת בית העסק (עמ' 3 לחוות דעתו; עדותו בתמליל ב', עמ' 8, ש' 24 ואילך). כן אישר אסבן, כי איש לא מסר לו שלטענת התובעת היא החליקה על חומרים שומניים ורטיבות שהיו על רצפת אולם הייצור (שם, עמ' 9, ש' 1 ואילך) - עניין תמוה ביותר, בשים לב לכך שזו טענתה העיקרית. יתר על כן: בהמשך עדותו טען כי נמסר לו שכלל לא היו חומרים כאלו על רצפת המפעל (שם, עמ' 10, ש' 2).

50. בהתאם, אין בחוות דעתו של אסבן כל התייחסות לשאלת חלקלקותו של משטח המוצף בחומרי ניקוי שומניים, שהיא למעשה לב ליבה של טענת התובעת. במקום זאת התעכב אסבן ארוכות בחוות דעתו, כמו גם בעדותו בבית המשפט, על כך שסעדי לא ביצע בדיקת

התאמת רצפת הבטון של המפעל לתקן ת"י 2279, שעניינו התנגדות להחלקה של משטחי הליכה, תוך שהוא אף רומז שהדבר נעשה מתוך רצון לחסוך בעלויות; אלא שכאמור, אין בכתב התביעה כל טענה לכך שרצפת הבטון של המפעל איננה תקינה או מחליקה, כפי שהבהיר והצהיר ב"כ התובעת במהלך חקירתו (עמ' 20, ש' 32), ובהתאם, אין בחוות דעתו של סעדי כל טענה, לפיה רצפת הבטון של המפעל מחליקה כשלעצמה; אדרבא: טענתו היתה, כי גם רצפה עשויה בטון מחורץ תהפוך חלקלקה כאשר היא מוצפת בחומרי ניקוי שמנוניים ומחליקים, הגם שמקדם החיכוך שלה גבוה (עמ' 18, ש' 27 ואילך). כאמור, לטענה זו לא באה כל התייחסות בחוות דעתו של אסבן.

51. אכן, אסבן קבע בנחרצות בחוות דעתו, כי על מנת להוכיח טענת החלקה יש להציג בדיקה של מקדם חיכוך של המשטח הרלוונטי, מה שסעדי - לשיטתו - לא טרח לעשות; אלא שאין בטענה זו ממש: שהרי בנסיבות המקרה, בהן הטענה אינה נוגעת להתאמתו של המשטח לתקן, אלא לכך שהוא מכוסה חומרי ניקוי מחליקים, בדיקה של מקדם חיכוך של המשטח כלל איננה רלוונטית. מכאן, שמרבית האמור בחוות דעתו של אסבן כלל אינו רלוונטי לעניין המחלוקת בין הצדדים.

52. אוסיף, כי בחוות דעתו הסתפק אסבן בכך שציין כי "ראה את מערכת הניקוז המפעלית (כולל שיפועים ייעודיים)", אלא שגם הוא לא ציין את מרכיביה, מיקומה ומידותיה של אותה "מערכת ניקוז מפעלית" ולא הציג מדידה של השיפועים הייעודיים. יחד עם זאת, בעדותו בבית המשפט, כאשר נשאל אילו מדידות ערך, השיב:

"ת. מדדתי למשל את ה, מה שעניין אותי מאוד זה תעלת הניקוז שהיתה שם. במפעלים מהסוג הזה, אז בונים תעלת ניקוז שמובילה לאיזה שהיא תעלה שמובילה לאחר מכן לתעלת נגר חיצונית וצריכים לבנות אותה שמובילים אליה שיפועים. ז"א, שמכל מקום שעלול להיות מים, זה יורד בשיפועים, נכנס לתעלת הניקוז ויוצא. מדדתי את האורך של תעלת הניקוז..

ש: לא ציינת..

ת: לא ציינתי, מטר ומשהו. יש תמונה שלה.

[...]

ת: שמתו פלס מה.. לא. שאלת מה אני מודד. אני שם פלס, כדי לראות שהשיפועים, גברתי, מובילים לניקוזים או-קיי? משנחה דעתי לעניין הניקוז, אז אני כותב, יש ערכת ניקוז [...] ככל שמישהו חושב שמערכת הניקוז לא-תקינה, או שיבואו לבקש את המדידות שלי, או שיבואו לבקש הסברים איך בונים תעלת ניקוז, או שיבדוק אותה בעצמו." (שם, עמ' 11, ש' 5 ואילך).

53. במילים אחרות, אם בחוות דעתו ובעדותו טען אסבן כי ביצע מדידות של מערכת הניקוז (מה שאינו נזכר כלל בחוות דעתו), הרי שבהמשך עדותו הסתבר כי גם אם ביצע מדידות, לא מצא לנכון לפרטן בחוות דעתו, והסתפק בכך ש"נחה דעתו" כי מערכת הניקוז תקינה; ואם מישהו חושב אחרת, "שיבוא לבקש את המדידות או שיבדוק בעצמו". דומני כי מי שמתיימר להיות מומחה בטיחות ועורך חוות דעת בעניין התאמתו של המפעל לכללי

הבטיחות ולתקנים של מערכת הניקוז, אמור לפרט, ראשית, מהם כללי הבטיחות והתקנים הרלוונטיים, ושנית - להציג, באמצעות מדידות מקצועיות, האם "מערכת הניקוז המפעלית" תואמת כללים ותקנים אלו, אם לאו. תשובתו של אסבן בעניין זה היתה רחוקה מלהיות מספקת, וזאת בלשון המעטה.

54. זאת ועוד, אסבן העיד, כי בדק את תעלת הניקוז במקום בו נפלה התובעת, לטענתה, וכי **"יכול להיות שיש עוד תעלות ניקוז במקומות אחרים במפעל"** (שם, עמ' 11, ש' 36); מכאן, שהמומחה לא בדק את כל מערכת הניקוז של המפעל ולמעשה אינו יודע מהם מרכיביה, כמה תעלות ניקוז נוספות היא כוללת ומה מיקומן.

55. לא זו אף זו, בהמשך עדותו הודה אסבן, כי מבין כל התצלומים הרבים שצילם במקום וצירף לחוות דעתו, הוא לא צילם את תעלת הניקוז הרלוונטית; הוא העיד, כי על אף שהוא "זוכר בוודאות" שהיו במקום 4-5 תעלות ניקוז (אותן לא מצא לנכון לצלם), הרי שתעלת הניקוז הצרה והארוכה שנראית מתחת למתקן בעל רגליים בצבע כחול באולם הייצור (תועדה בתצלומים מס' WA0018, WA0022 ו- WA0031 בתקליטור התצלומים²), איננה התעלה הרלוונטית (שם, עמ' 12, ש' 12 ואילך). באופן תמוה ביותר, תצלום של התעלה הרלוונטית, לשיטתו של אסבן, לא הוצג. אגב, תעלת הניקוז שצולמה פתוחה בחלקה, באשר אחת משתי הסבכות שאמורות לכסות אותה - חסרה, מה שמהווה מפגע וליקוי מסוכן, אם כי אסבן לא מצא לנכון להעיר על כך.

56. עדותו של אסבן ביחס לשלטים המזהירים בפני סכנת החלקה היתה בעייתית אף היא: כאשר נשאל, מפני איזו סכנת החלקה אמורים השלטים להזהיר, אם לכאורה אין במפעל חומרי ניקוי על הרצפה, כפי שנטען בפניו, הסביר, כי הכוונה לסכנת החלקה מעל מסועים, דרגשים קלים (עמ' 17, ש' 24 ואילך), סולמות קלים, מעקות, בעת טיפוס על מיכלים למילוי (עמ' 18, ש' 19), וכן, אולי גם מפני חומרי ניקוי; עם זאת טען, כי בעמדת העבודה של התובעת, שם הדביקה מדבקות על גבי האריזות, אין סכנת החלקה (עמ' 18, ש' 5). כאשר התבקש על ידי בית המשפט להסביר טענה זו, שהרי אין התובעת מוגבלת לדי אמותיה של עמדת ההדבקה, ומידי פעם היא הולכת למטבח או לשירותים, השיב כי במקומות הללו אין סכנת החלקה, להבדיל מאולם הייצור (עמ' 18, ש' 5 ואילך; ש' 32 ואילך); אלא שבטענה זו יש קושי רב: כאמור, התובעת אינה מוגבלת לעמדת עבודתה בלבד, ולא נטען, וממילא לא הוכח, כי כניסתה אל אולם הייצור נאסרה; והרי בפועל, ביום התאונה התבקשה להיכנס לאולם על מנת לסגור את ברז מיכל האקונומיקה, כפי שהעידה, עדות אותה קיבלתי במלואה. זאת ועוד, לפי עדותו של הנתבע, התובעת ביצעה גם עבודות נקיון (עדות אותה אני דוחה, משלא מצאתיה הגיונית והיא נשללה על ידי עדות התובעת), ומכאן שלשיטתו, ודאי שאין היא מוגבלת אך ורק לעמדת ההדבקה, ואין הנתבעים פטורים ממתן הדרכה לעניין סכנת החלקה גם לה.

² הכוונה לתקליטור התצלומים שקיבל התובעת מב"כ הנתבעים ואשר הוגש לתיק ביום 12.1.2022.

57. אוסיף, כי כאשר נשאל אסבן ע"י ב"כ התובעת היכן עמדת ההדבקה בה עבדה התובעת ובה ישבה במועד התאונה, השיב כי אינו יודע (עמ' 18, ש' 38 - עמ' 19, ש' 2). כאשר התבקש להצביע על עמדת עבודתה בתצלומים שצילם, התקשה לעשות כן. בסופו של דבר הצביע על שני תצלומים מתוך העותק הצבעוני המודפס שהיה בידי בית המשפט, כאשר ערכתי על גביהם תרשומת בכתב ידי במהלך עדותו, בהתאם למה שהצביע (עמ' 21, ש' 7 ואילך). לאחר התאמה בין התצלומים המודפסים ובין התצלומים שעל גבי תקליטור התצלומים שהוגש, עולה כי תחילה הצביע אסבן על צדו השמאלי של תצלום WA0022, אולם בהמשך טען כי עמדת ההדבקה צולמה בתצלום WA0029 (עמ' 21, ש' 15-32). מהתבוננות בתצלומים, ברי כי אין מדובר באותו המקום. לא שוכנעתי, איפוא, כי אסבן ידע באופן ברור וחד משמעי היכן היתה עמדת העבודה של התובעת והיכן החליקה.
58. לא זו אף זו, מהתצלומים שצילם אסבן במפעל עולה, כי במקומות רבים במפעל קיימות שלוליות של נוזלים על הרצפה, כאשר ניתן לראות בהן השתקפות של פנסי התאורה שבתקרה, כך באולם הייצור, בתצלומים מס' WA0018, WA0022, WA0024, WA0025, WA0025, WA0026 ו- WA0027, וכך גם בעמדת הדבקה המדבקות בו עבדה התובעת, כנטען - תצלומים WA0029, WA0032 ו- WA0036 בתקליטור התצלומים שהוגש.
59. אעיר, כי כאמור, חוות דעתו של אסבן נעדרת כל התייחסות לקיומם של נוזלים על רצפת המפעל, משכלל לא נטען בפניו, כי זוהי תמצית טענתה של התובעת, ובמקביל נטען בפניו שכלל לא היו חומרים כאלו על רצפת המפעל.
60. מכל האמור לעיל: חוסר בתיאור מפורט של "מערכת הניקוז המפעלית", לרבות פירוט מרכיביה, מיקומם ומידותיהם, כולל מידות השיפועים, וכפועל יוצא - התאמתם לתקן כלשהו, שאף הוא לא הוצג; חוסר בתיעוד מצולם של מערכת הניקוז, למעט תעלת ניקוז אחת בודדה, לגביה העיד אסבן כי אין מדובר בתעלת הניקוז הרלוונטית; אי יכולתו להצביע בוודאות על מקום עבודתה של התובעת ועל מקום החלקתה, כל אלו מונעים מתן משקל כלשהו לחוות דעתו של אסבן, הן מהפן הראייתי והן מהפן המקצועי. אדרבא: התצלומים המתעדים את רצפת המפעל מכוסה בשלוליות של נוזלים תומכים, כאמור, בגרסתה של התובעת ומחזקים אותה.
61. אשר למתן הדרכה והספקת בגדי ונעלי עבודה לתובעת: כאמור, חוות דעת מומחי הצדדים התבססו בעניין זה על דברי בעלי הדין. בעניין זה מעדיפה אני להתבסס על עדויות בעלי הדין עצמם באופן ישיר, ולא בציטוט דבריהם על ידי המומחים. התובעת העידה, כי מעולם לא קיבלה הדרכה, וכי למדה את עבודתה מהתבוננות בעובדות האחרות. משמצאתי את עדותה בכללותה מהימנה, אני מקבלת גם את עדותה בעניין זה; חיזוק לכך נמצא בהעדר כל תיעוד במפעל הנתבעת על מתן הדרכה כנדרש [בתקנות ארגון הפיקוח על העבודה \(מסירת מידע והדרכת עובדים\)](#), [תשנ"ט-1999](#), לרבות העברת הדרכה על ידי בעל מקצוע מתאים - כאשר הנתבע העיד כי ההדרכה הועברה על ידיו, על אף שאישר כי הוא אינו בעל הכשרה בתחום הבטיחות, ועל ידי הפקידה, שאיש לא טען

ולא הוכיח כי היא בעלת הכשרה בתחום הבטיחות (תמליל א', עמ' 38, ש' 16 ואילך; עמ' 39, ש' 24). הנתבע טען אמנם כי הוא מחזיק פנקס הדרכה, כנדרש [בתקנה 6](#) לתקנות אלו (שם, עמ' 38, ש' 34), אלא שזה לא הוצג. אעיר בהקשר זה, כי מומחה הנתבעים אסבן ציין בחוות דעתו כי הנתבע אמר לו כי התובעת קיבלה הדרכת בטיחות; לעומת זאת, בעדותו הסביר, כי ההדרכה היחידה הדרושה לתובעת, לשיטתו, לאור עבודתה הפשוטה, הדבקת מדבקות, ומבלי ש"ישתמע שהוא מזלזל", היא שעות העבודה, איסור על עישון, נעילת מגפיים, ולא יותר מכך (תמליל ב', עמ' 16, ש' 31 ואילך). מסקנתי מכל אלו היא, כי לא ניתנה לעובדי המפעל, לרבות התובעת, כל הדרכת בטיחות.

62. לעניין אספקת בגדי עבודה ונעלי עבודה לתובעת: בעדותו טען הנתבע, כי לאחר שהתובעת נפלה אל הרצפה, לקחו אותה העובדות אל השירותים על מנת להחליף את בגדי העבודה שלבשה לבגדים רגילים. על שאלת בית המשפט, האם עשו זאת משום שבגדיה היו רטובים, השיב הנתבע בשלילה (תמליל א', עמ' 41, ש' 13 ואילך); רק לאחר שנשאל מספר פעמים, גם על ידי ב"כ התובעת, השיב כי התובעת היא זו שביקשה להחליף את בגדי העבודה שלה לפני שפונתה לטיפול רפואי (שם, עמ' 42, ש' 17 ואילך). אציין, כי התובעת עצמה העידה כי לא החליפה בגדים טרם פינוייה, ונשארה בבגדים אותם לבשה (שם, עמ' 9, ש' 1). עוד אציין, כי לא מומחה התובעת סעדי ולא מומחה הנתבעים אסבן, לא ראו במפעל הנתבעת בגדי עבודה כלשהם בעת ביקורם שם. גם לא הוצגה אסמכתא לקבלת ציוד מגן אישי בהתאם [לתקנות הבטיחות בעבודה \(ציוד מגן אישי\)](#), תשנ"ז-1997, שדוגמתה הוגשה כמוצג ת/5. מסקנתי היא, כי לא סופקו לעובדי המפעל, ובהם התובעת, בגדי עבודה, וכי הם עבדו בבגדים עמם הגיעו מהבית.

63. אשר לנעלי העבודה: הנתבע הציג למומחה אסבן עמדה של נעלי עבודה מגומי, העונות על התקן הנדרש נגד החלקה. עם זאת, ספק רב בעיניי האם עמדה זו היתה קיימת במפעל במועד אירוע התאונה. כאמור, התובעת הצהירה כי לא קיבלה נעלי עבודה, וכי הגיעה לעבודה עם נעליים נמוכות ונוחות; על כך חזרה גם בעדותה, אותה מצאתי, כאמור, מהימנה. אסבן לא תיעד בתצלומים את עמדת נעלי ומגפי העבודה שהוצגו לו, לטענתו, והסתפק בצילום נעל עבודה אחת ויחידה, במידה 44 (ודאי לא מידת נעלה של התובעת), על מנת להראות כי היא עומדת בתקן נגד החלקה, וזאת למעלה משנתיים לאחר אירוע התאונה. לא ניתן לראות בכך משום הוכחה, כי במועדים הרלוונטים לתאונה סופקו לעובדים, ובהם התובעת, נעלי עבודה, והתרשמותי היא כי נעליים כאלו לא סופקו מעולם.

64. בכל מקרה, אין חולק, כי גם אם סופקו לתובעת נעלי עבודה, הרי שהיא לא נעלה אותם בשעת עבודתה, אלא, כאמור, את הנעליים הנוחות בהן הגיעה מביתה. אם הנתבע הקפיד על כללי הבטיחות בעבודה, כפי שהעיד על עצמו בתצהירו, תמוה מאוד שבמשך 11 החדשים בהם עבדה התובעת במפעל לא ראה זאת, לא העיר לה ולא אסר זאת עליה. אכן, בעדותו בבית המשפט טען תחילה כי הוא זה שמשגיח על העובדים (תמליל א', עמ' 27, ש' 14 ואילך); ואולם כאשר נשאל שוב ושוב מדוע לא העיר לתובעת על כך שאינה עושה

שימוש בנעלי העבודה שסופקו לה, כנטען, טען לפתע כי מדובר באחריות של המנהל, ראש הצוות שלה (שם, עמ' 37, ש' 8 ואילך), שדבר קיומו לא נזכר עד לאותו הרגע, והוא אף לא הגיע להעיד מטעם הנתבעים.

65. אוסיף, כי לא הוצגו קבלות או אישורים לרכישת בגדי עבודה או נעלי עבודה, הגם שלטענת הנתבע קבלות כאלו קיימות ואין מניעה להציגן, וכדבריו - "בכ"ף" (שם, עמ' 36, ש' 21 ואילך); חרף זאת, נמנעו הנתבעים מהצגתם, והדבר ייזקף לחובתם.

סיכום ביניים

66. לאור כל אלו - גרסתה העקבית של התובעת והאמון שנתתי בעדותה בבית המשפט; החיזוק לגרסתה בעדות בעלה, שאף היא היתה מהימנה בעיניי; העובדה שעדויות אלו לא נסתרו והגרסה לא קרסה בחקירה הנגדית; העובדה שהגרסה הבסיסית של התובעת בדבר נפילה במקום עבודתה לא נסתרה על ידי הנתבעים ואושרה למעשה על ידיהם בטפסים למל"ל; ולעומת זאת, הקושי הרב בעדויות הנתבעים, הסתירות והתמיהות העולות מהן - אני מקבלת את גרסתה של התובעת לאירוע התאונה.

67. בהתאם אני קובעת, כי זו אירעה בעת שהתובעת החליקה על חומרי ניקוי שהיו על רצפת אולם הייצור, בעת שניגשה, כפי שהתבקשה על ידי העובד מחמוד, אל מיכל האקונומיקה ולסגור את הברז. כן אני קובעת, כי הנתבע ביקש מהתובעת לדווח כי נפעה בביתה ולא במפעל, אולם היא סירבה ודיווחה דיווח אמת. עוד אני קובעת, כי לא הותקנה במפעל מערכת לניקוז חומרי הניקוי הנשפכים על הרצפה במהלך עבודת הייצור, ולא הונהגו כללים מתאימים ומספקים לשטיפה ולניקוי החומרים שנשפכו, למעט גריפתם בסוף היום באמצעות מגב אל חצר המפעל. בנוסף אני קובעת, כי לא היו במפעל במועד התאונה שליטי עבודה וכי היא לא קיבלה הדרכה בדבר כללי הבטיחות בעבודה, לרבות מפני סכנת החלקה, בסביבה בה עשויים להיות חומרים מחליקים.

האחריות

68. לטענת הנתבעים, אין הם נושאים באחריות כלשהי לאירוע התאונה, שכן חומרי ניקוי במפעל לייצור חומרי ניקוי הם חומר טבעי והימצאותם על רצפת המפעל הינו סיכון טבעי וסביר. מאידך טענו, כי נקטו אמצעים למניעת הסיכון, קרי, סיפקו לתובעת בגדי עבודה ונעלי עבודה. אין בידי לקבל טענה זו.

69. בפסק הדין [בע"א 4486/11 פלוני נ' שירותי בריאות כללית](#), פ"ד סו(2) 682 [15.7.2013] הוציע כב' השופט יצחק עמית מודל חדש לניתוח עוולת הרשלנות, ולפיו רק התנהגות עוולתית מקימה אחריות בנוזיקין. על פי מודל זה, בחינת קיומה של צפיות קודמת לבחינת קיומה של חובת הזהירות. מודל זה יפה במיוחד למקרים שהם ב"ליבת דיני הנוזיקין", לגביהם התפתחה בפסיקת בתי המשפט חזקה של חובת זהירות, כגון חובתו של מעביד

כלפי עובד³, של רופא כלפי חולה או של נותן שירות כלפי לקוחו. על פי מודל זה, לצורך הערכת ההתנהגות שביסוד ההתרשלות, יש להבחין בין סיכון צפוי לסיכון שאינו צפוי, ובין סיכון סביר לסיכון שאינו סביר. אכן, על כל סיכון ניתן לומר שהוא צפוי במידה כזו או אחרת, אך קיימים סיכונים נדירים שאדם סביר אינו אמור לצפותם; הרף, איפוא, הוא רף של צפיות סבירה. את הצפיות יש לבחון במועד ההתנהגות עצמה, מראש ולא בדיעבד, שהרי הנזק טרם התממש. התנהגות מסויימת תאופיין כעוולתית, כאשר היא יוצרת סיכון צפוי ובלתי סביר. הנזק נשוא התביעה אמור להיות התממשות של אותו סיכון צפוי ובלתי סביר. במילים אחרות, הסיכונים בגינם מאופיינת התנהגות כהתנהגות עוולתית, קרי, כהתרשלות, הם אלו הנובעים מהתנהגות שיצרה סיכונים בלתי סבירים ואשר האדם הסביר יכול לצפותם באופן סביר (פסקאות 19 - 22 לפסק הדין).

70. אם ניישם מודל זה בענייננו, הרי שיש לבחון האם החלקה במקום העבודה הינה סיכון טבעי וסביר. התשובה לכך שלילית. מקום עבודה אמור להיות בטוח ונקי ממכשולים. לא הרי אדמה בוצית באתר חפירה, דבר אותו לא ניתן למנוע (כבמקרה הידוע של [ע"א 371/90 חמוד סובחי נ' רכבת ישראל](#), פ"ד מז(3) 345 [1993]) כהרי רצפת מקום עבודה, אשר אמורה להיות נקיה, יבשה ופנויה ממכשולים וממפגעים.

71. מאידך, מדובר בסיכון צפוי; הנתבעים, הן כמעבידים שעליהם לדאוג לסביבת עבודה בטוחה ונקייה ממפגעים עבור עובדיהם, והן כמחזיקי המקום והאחראים לנקיונו, היו צריכים לצפות כי במהלך עבודות ייצור חומרי הניקוי יישפכו על רצפת המפעל חומרים מחליקים, שייצרו סיכון בלתי סביר, סיכון של החלקה ונפילה ארצה.

72. ואולם, כפי שציינתי לעיל, הנתבעים לא נקטו צעדים כלשהם על מנת למנוע היווצרות סיכון בלתי סביר זה. כאמור, בכתב ההגנה לא נטען אלא כי למניעת הסיכון סופקו לתובעת נעלי עבודה. קבעתי לעיל כי אין בטענה זו ממש וכי לא סופקו לתובעת נעלי עבודה, אף לא בגדי עבודה או ציוד מגן אישי אחר. לא נטען דבר בכתב ההגנה לעניין נהלי נקיון, וכאמור, הנתבעים לא הוכיחו כי ננקטו נהלי נקיון כלשהם, כי היתה הוראה לנקות אחת לכמה זמן את רצפת המפעל מחומרי ניקוי שעשויים להישפך עליה במהלך עבודות הייצור, וכי הותקנה מערכת ניקוז העונה על הצרכים והמבטיחה פינוי מיידי של חומרים מחליקים מרצפת המפעל.

73. יש לקבוע, אם כן, כי הנתבעת, כמעבידתה של התובעת, נקטה כלפיה התנהגות עוולתית, ועל כן הינה נושאת באחריות לאירוע התאונה.

74. אשר לאחריותו של הנתבע: אין חולק, כי הנתבע הוא בעליה ומנהלה היחיד של הנתבעת ומי שקבע באופן בלעדי את נהלי העבודה ושלט בסביבת העבודה, כפי עדותו הוא (תמליל א', עמ' 27, ש' 9 ואילך).

³ ראו, למשל, בע"א 7895/08 קלינה אליעזר ובניו הנדסה תכנון וביצוע עבודות חשמל בע"מ נ' יאסין [31.8.2011]: "נקודת המוצא היא, איפוא, כי ככלל חלה חובת זהירות מוגברת על מעסיק כלפי עובדו, הכוללת את החובה לנקוט בכל האמצעי הזהירות הסבירים, ובכלל זה להכשיר, להדריך, לפקח ולספק לעובד כלי עבודה מתאימים לצורך ביצוע העבודה."

75. מהתשתית הראייתית שהובאה בפניי התרשמתי, כי הנתבע עשה ככל שלא ידו על מנת לסכל את תביעתה של התובעת ולמנוע הטלת אחריות עליו ועל הנתבעת בגין התאונה; זאת החל מנסיון הדחתה לספר כי נפגעה בביתה ולא בעבודתה; עבור דרך מסירת גרסא מגמתית בטופס בל/250 וגרסה שקרית בטופס התביעה לדמי פגיעה, טפסים שהוא מילא בעצמו או באמצעות הפקידה שלו, ודרך מניעה מעובדים אחרים להעיד מטעם התובעת; וכלה בהסדרת המפעל והתאמתו לתקנות הבטיחות בעבודה לקראת ביקורו של מומחה התובעת, לרבות בעניין התקנת שלטים והצגת נעלי עבודה, תוך שהוא טוען בפניו כי אלו היו קיימים במפעל מאז ומעולם, לרבות במועד התאונה נשוא התביעה. יש להניח, כי נסיונו זה של הנתבע נובע בראש ובראשונה משום שלא דאג, כפי שהודה בעדותו בבית המשפט, לבטח את עובדיו בביטוח חבות מעבידים (שם, עמ' 27, ש' 20 ואילך), והמשמעות היא, כי כל שקל שייפסק לתובעת ישולם מכיסו ו/או מכיס הנתבעת, באין חברת ביטוח מאחוריו.

76. מצב דברים זה מצדיק, לדעתי, הטלת אחריות אישית על הנתבע לאירוע התאונה ולתוצאותיה; כידוע, ניתן לחייב ברשלנות גם מי שמשמש כאורגן של חברה למרות היותה בעלת אישיות משפטית נפרדת, ככל שהתרשל בביצוע תפקידו, שכן פעולותיו נבחנות כפעולותיו של כל אדם פרטי, ואחריותו בנוזיקין למעשיו כמוה כאחריותו של כל אדם אחר (ראו בעניין זה [ע"א 8910/05 א. אדמון בע"מ נ' וינבלט](#) [20.9.2007]; [ת"א \(מחוזי תל אביב-יפו\) 50768-12-10 פלוני נ' נציגות הבית המשותף](#) [30.11.2020]). אחריותו האישית של הנתבע לכך שלא סופקה לתובעת סביבת עבודה בטוחה ופנויה ממפגעים, בצירוף הצעדים שנקט לאחר התאונה על מנת לסכל את תביעת התובעת, מצדיקים כאמור הטלת אחריות אישית עליו בנוזיקין.

77. לפיכך אני מורה, כי הנתבעים חבים כלפי התובעת יחד ולחוד.

אשם תורם

78. מצאתי לנכון לייחס לתובעת אשם עצמי תורם בשיעור מתון. התובעת הכירה היטב את המקום. היא ידעה כי רצפת המפעל רטובה לעיתים מחומרי ניקוי שנשפכו במהלך הייצור ולא נוקו או נשטפו. היא אף העידה, כי עובדים נוספים החליקו במפעל (תמליל א', עמ' 6, ש' 27). לכך יש להוסיף את חובתו הכללית של כל אדם לשים לבו לאן הוא הולך ולהיזהר בדרכו. בשקילת כל אלו, לעומת שיעור אחריותם של הנתבעים, מצאתי לנכון לייחס לתובעת אשם תורם בשיעור 15%.

הפגיעה והנכות

79. כתוצאה מהתאונה נחבלה התובעת במרפקה הימני. היא הועברה, כאמור, למרפאת קופת החולים בבונינה-נוג'ידאד ומשם הופנתה למרכז הרפואי העמק, שם אובחן שבר בראש עצם הרדיוס במרפק. היא אושפזה במחלקה האורתופדית עד ליום 3.2.2019, כשבמהלך האשפוז נותחה לשחזור פתוח של השבר ולקיבועו במסמור פנימי. בהמשך המעקב הרפואי המשיכה להתלונן על כאבים והגבלה בתנועות המרפק ועברה טיפולי פיזיותרפיה וריפוי בעיסוק.
80. ד"ר מאג'ד גנאיים, מומחה רפואי מטעמה, קבע לתובעת נכות צמיתה בשיעור 20% לפי [תקנה 41\(6\)א](#) לתקנות המל"ל, בשל קשיון נוח של המרפק, בשיעור שני שלישים מהנכות שמקנה התקנה. ד"ר גאזי חביבאללה, מומחה הנתבעים, קבע כי לא נותרה לתובעת נכות צמיתה עקב התאונה, משלא מצא הגבלות תנועה.
81. לא הוגשו פרוטוקולי הועדה הרפואית של המל"ל, אולם מפירוט התגמולים שהוגש עולה, כי אושרו לה שלושה חדשי אי כושר מלא (תקופת דמי הפגיעה) עד ליום 30.4.2019, לאחר מכן נכות זמנית עד לסוף חודש דצמבר 2019, והחל מיום 1.1.2020 - נכות צמיתה בשיעור 10%.
82. ד"ר דוד קרת, מומחה בית המשפט, קבע לתובעת, כאמור, נכות של 10% לפי [תקנה 41\(8\)](#) לתקנות המל"ל, וזאת בשל הגבלות ביישור ובכיפוף המרפק ותלונות על כאבים וקושי בנשיאת משאות וביצוע מאמצים. המומחה ציין, כי מדובר במצב בו יש הגבלות ביישור ובכיפוף גם יחד, כאשר כל הגבלה כשלעצמה אינה מצדיקה קביעה של נכות, ובמקרה כזה, מורה התקנה, יש לקבוע נכות בשיעור 10%.
83. איש מהצדדים לא ביקש לזמן את ד"ר קרת לחקירה על חוות דעתו. סבורתני, כי קביעתו מעוגנת היטב בתיעוד הרפואי ובמימצאי הבדיקה הקלינית. לאור כל אלו, ומשלא מצאתי סיבה שלא לאמץ את חוות דעתו של ד"ר קרת, בהיותו "זרועו הארוכה" של בית המשפט, אני קובעת כי נכותה הרפואית של התובעת הינה בשיעור 10%, כקביעתו.
84. אשר לנכות התפקודית: התובעת הצהירה בתצהירה, כי לאחר התאונה היתה מוגבלת זמן רב בתפקודה, וכי עד היום הינה סובלת מרגישות ומהגבלות בזרועה הימנית. היא הצהירה, כי בעוד שעד לתאונה ביצעה את כל מטלות הבית בעצמה, לרבות נקיון, כביסה, גיהוץ, קניות וטיפול בילדים, כיום היא מתקשה בביצוע עבודות אלו ונעזרת רבות בבעלה. בעדותה בבית המשפט מסרה התובעת כי בעלה מסייע לה בעבודות הבית הקשות, כגון חיתוך בשר, הרמת סל הכביסה, הזזת רהיטים וכדומה (תמליל א', עמ' 13, ש' 1 ואילך).
85. סאג'ד, בעלה של התובעת, הצהיר בתצהירו כי עד לתאונה היתה התובעת בריאה וביצעה את כל עבודות הבית בעצמה; אך מאז התאונה היא מוגבלת מאוד בביצוע עבודות הבית והטיפול בילדים, והוא מסייע לה רבות, בעיקר בביצוע נקיונות, קניות, תליית כביסה וכדומה. סאג'ד הצהיר, כי הוא מסייע לתובעת על אף שהוא עצמו סובל מליקוי ראייה חמור ומוכר במל"ל כנכה בעל נכות רפואית של 80% ואי כושר של 100%. כן הצהיר, כי

מפאת חסרון כיס, אין באפשרותם לממן עזרה בתשלום. בעדותו בבית המשפט חזר על האמור בתצהירו, והסביר כי הוא מבצע במקום התובעת עבודות ופעולות שהיא מתקשה לבצע, כגון הרמת סל הכביסה, הזזת רהיטים, קניות, הרמת בנם הפעוט וכדומה (שם, עמ' 16, ש' 15 ואילך).

86. עדויות אלו של התובעת ובעלה בעניין המגבלות שהינה סובלת מאז התאונה ובעקבותיה לא נסתרו ומצאתי אותן כמהימנות. כן נתתי דעתי לכך שמדובר בזרועה הדומיננטית של התובעת ובכך שהתובעת חסרת השכלה או הכשרה מקצועית. עם זאת, אינני סבורה כי מיתחם העבודות היחיד הפתוח בפניה הוא עבודות הכרוכות במאמץ פיזי, כטענת בא כוחה בסיכומיו, וסבורתני כי באפשרותה לעבוד גם בעבודות פקידותיות או מזכירותיות פשוטות, בהן תהיה להגבלה שבזרועה הימנית משקל נמוך יחסית. מכל אלו, לא מצאתי לנכון לקבוע כי נכותה התפקודית של התובעת גבוהה מנכותה הרפואית, כטענת בא כוחה. מאידך, אין בידי לקבל את טענת ב"כ הנתבעים בסיכומיו, לפיה אין לפגיעתה של התובעת השלכה תפקודית כלשהי; דומה כי מיתחם העבודות הפיזיות, לכל הפחות, הפתוח כיום בפניה, הצטמצם בצורה ניכרת.

87. איזון בין עמדות הצדדים בעניין זה מצדיק, בנסיבות המקרה, לאור שיעור הנכות ונתוניו של התובעת, פסיקת **סכום גלובלי** בגין הפסדי השכר של התובעת בעבר (למעט בשנה שלאחר התאונה) ובגין הגריעה מכושר השתכרותה.

שיעור הנזק

בסיס השכר

88. על פי תלושי השכר שהציגה התובעת וכן על פי השכר הרבה שנתי שנקבע לה במל"ל, עמד שכרה הממוצע של התובעת עובר לתאונה על 3,527 ₪. בתצהירה טענה התובעת, כי קיבלה את שכרה במזומן, בסכום גבוה מזה הנקוב בתלושי השכר, בסביבות 4,800 ₪ עד 5,000 ₪. התובעת לא נחקרה על כך כלל במסגרת חקירתה הראשית, ולמעשה, טענה זו לא נסתרה; זאת ועוד, הנתבע לא התייחס לטענה זו בתצהירו ולא שלל אותה, ובהתאם אף הוא לא נחקר על כך. בנסיבות אלו, מצאתי לנכון להעמיד את בסיס השכר של התובעת לצורך חישוב הפסדי השכר שלה והגריעה מכושר השתכרותה, על דרך האומדנא, על סך של 4,500 ₪. סכום זה, משוערך להיום ממועד התאונה, עומד על סך של 5,000 ₪ במעוגל.

הפסדי השכר והגריעה מכושר השתכרות

89. מאז התאונה אין התובעת עובדת. כאמור, אינני סבורה כי יש לכך הצדקה. לפיכך אפסוק לתובעת הפסדי שכר לעבר כדלקמן:

90. לשלושת החדשים בהם אושרה לה על ידי המל"ל תקופת אי כושר מלא (4-2/2019) : 5,000 ₪ $\times 3 = 15,000$ ₪, ובצירוף ריבית מאמצע התקופה (704 ₪) - **15,704 ₪**.
91. לשלושה חדשים נוספים (7-5/2019) - לפי הערכת נכות זמנית של 50% : 5,000 ₪ $\times 3 \times 50\% = 7,500$ ₪, ובצירוף ריבית מאמצע התקופה (332 ₪) - **7,832 ₪**.
92. לחמישה חדשים נוספים (12-8/2019) - לפי הערכת נכות זמנית של 30% : 5,000 ₪ $\times 5 \times 30\% = 7,500$ ₪, ובצירוף ריבית מאמצע התקופה (306 ₪) - **7,806 ₪**.
93. לאחר מכן ועד היום (1/2020 - 5/2023), סך הכל כ - 41 חדשים - סכום גלובלי בסך של **15,000 ₪**.
94. **סך כל הפסדי השכר בעבר : 46,342 ₪.**
95. בגין הגריעה מכושר השתכרותה, לתקופה עד הקגיע התובעת לגיל 65 (כדרישת בא כוחה בסיכומיו), אני פוסקת לה סכום גלובלי של **75,000 ₪**.

הפסדי פנסיה

96. יש לפסוק לתובעת שיעור 12.5% מתוך כלל הפסדי השכר שלה, בעבר ובעתיד (121,342 ₪), סך הכל **15,168 ₪**.

עזרת הזולת

97. לאור עדויות התובעת ובעלה בדבר הזדקקותה לעזרה בעבודות משק הבית ובטיפול בילדים, ובשים לב לכך שמדובר בעזרה שקיבלה ומקבלת מבעלה, ולא בתמורה לתשלום, מצאתי לנכון לפסוק לתובעת פיצוי בשיעור של **12,000 ₪** לעבר, בעיקר לתקופה שלאחר התאונה, וסכום גלובלי של **15,000 ₪** נוספים לעתיד, על דרך האומדנא, בגין שווי העזרה שקיבלה ושתקבל בעתיד מבעלה.
98. סך הכל בפריט זה : **27,000 ₪**.

הוצאות

99. התובעת לא הציגה קבלות בגין הוצאות רפואיות או נסיעות (אלא רק קבלות עבור הוצאות משפט - אגרה ועלות חוות דעת מומחה הבטיחות מטעמה, לכך אתייחס בהמשך). כן יש לזכור, כי התאונה תאוונת עבודה וכל ההוצאות אמורות להיות מכוסות על ידי המל"ל, אליו אמורה התובעת לפנות בתביעה מתאימה ([תקנות הביטוח הלאומי \(מתן טיפול רפואי לנפגעי עבודה\)](#), תשכ"ח-1968).

100. בשים לב לכל אלו אני פוסקת לתובעת בפריט זה סכום גלובלי על דרך האומדנא של 3,000 ₪.

כאב וסבל

101. נוכח שיעור הנכות, האשפוז, הניתוח שעברה, תקופת אי הכושר והנכות הצמיתה שנותרה לה, אני פוסקת לתובעת פיצוי בסך 60,000 ₪.

סך כל הנזק

102. נזקה של התובעת מסתכם איפוא, בסך של 226,510 ₪ כדלקמן:

כאב וסבל :	60,000 ₪
הפסדי שכר בעבר :	46,342 ₪
גריעה מכושר ההשתכרות :	75,000 ₪
הפסדי פנסיה :	15,168 ₪
עזרת הזולת :	27,000 ₪
הוצאות רפואיות ונסיעות :	<u>3,000 ₪</u>
סך הכל :	226,510 ₪

103. מתוך סכום זה יש להפחית אשם עצמי תורם בשיעור 15%, והיתרה הינה : 192,534 ₪.

104. מכך יש לנכות את שיעור תגמולי המל"ל כדלקמן :

דמי פגיעה בסך 6,609 ₪, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית מיום 9.7.2019 - 7,492 ₪ ;
 גמלאות נכות זמנית בסך 8,928 ₪, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית מיום 12.11.2019 - 10,177 ₪ ;
 מענק נכות בסך 11,524 ₪, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית מיום 22.12.2019 - 13,121 ₪ ;
 סך הכל : 30,790 ₪.

105. היתרה הינה 161,744 ₪.

סוף דבר

106. אשר על כן, אני מחייבת את הנתבעים, יחד ולחוד, לשלם לתובעת סך של 161,744 ₪.

לסכום זה יתווספו שכר טרחת עורך דין בשיעור של 20% ומע"מ; החזר האגרה ששולמה; החזר עלות חוות הדעת של ד"ר מאגיד גנאיים בסך של 3,000 ₪ (על דרך האומדנא, בהעדר קבלה); וחלקה של התובעת בשכר טרחתו של מומחה בית המשפט, ד"ר דוד קרת - כל ההוצאות הללו, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית ממועד כל תשלום ותשלום.

107. אשר לעלות חוות דעתו המומחה מטעמה, מר סלים סעדי, לרבות עלות שכרו בגין עדותו בבית המשפט, הרי שלאור הערותיי לעיל בדבר חוות דעתו, אֶשִׁית על הנתבעים את מחצית שכרו בלבד, סך הכל 5,000 ₪ בערכי היום.

108. הסכום הכולל ישולם תוך 30 יום מהיום, שאם לא כן יישא הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום ועד התשלום המלא בפועל.

המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים.

ניתן היום, כ"ט אייר תשפ"ג, 20 מאי 2023, בהעדר הצדדים.

טלי מירום 54678313
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)